

ANNA FABER-CHOJNACKA, BARBARA GÓRA

Przekłady utworów Marii Konopnickiej za lata 1879—1979

Pomysł niniejszego studium zrodził się w trakcie prac nad gromadzeniem materiału do *Bibliografii przekładów utworów Marii Konopnickiej za lata 1879—1979*. Zebrane przez autorki dane wykraczają poza dotychczasowe ustalenia, gdyż w bibliografiach obejmujących całość tego zagadnienia najpełniejsze zestawienie zamieszczone w „Nowym Korbutcie”¹ doprowadzone zostało do 1972 roku. Inne bibliografie ujmujące przekłady utworów polskich autorów kończą się na jeszcze wcześniejszych latach². Również bibliografie rejestrujące przekłady Konopnickiej na terenie jednego państwa nie wykraczają swym zasięgiem poza rok 1975³. Znane wydawnictwa pt. *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej*⁴ oraz *Maria Konopnicka. Materiały z sesji naukowej w 60 roczni-*

¹ *Bibliografia Literatury Polskiej*. „Nowy Korbut”. T. 14. *Literatura Pozytywizmu i Młodej Polski*. Hasła osobowe G—L. Warszawa 1973, s. 318—452.

² Zob. J. Wilgat, *Literatura polska na świecie. Bibliografia przekładów za lata 1945—1961*, Warszawa 1968 XVI, s. 286; L. Ryll, J. Wilgat, *Polska literatura w przekładach. Bibliografia 1945—1970*, Warszawa 1972, s. 370; *Literatura polska na obczyźnie 1940—1960*. Praca zbiorowa pod red. T. Terleckiego, Londyn 1964—1965, 2 t.: s. 607+798.

³ Zob. np. B. Biliński, *Maria Konopnicka e le sue liriche Italia*, Wrocław 1963, s. 71; Marion Coleman Moore, *Polish Literature in English translation*, Cheshire 1963, IX, s. 180; Izalina L'vovna Kurant, *Polska literatura piękna od XVI do początku XX w. w wydawnictwach rosyjskich i radzieckich. Bibliografia przekładów oraz literatury krytycznej w języku rosyjskim wydanych w latach 1711—1975*, Warszawa 1982, XXXI, s. 296; i inne mniejsze bibliografie — zob. też aneksy.

⁴ *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej. Szkice historycznoliterackie. Wspomnienia. Materiały biograficzne*. Redakcja i wstęp Jan Baculewski. Warszawa 1966.

Z treści: Astra Piotrowska, *Pośród zwiastunów burzy*, s. 189—199; Hana Jechova, *Echa czeskie*, s. 200—219; Gracia Kerenyi, *Przykład węgierski*, s. 220—230; Kujo M. Kujev, *Niespodzianka bułgarska*, s. 248—262; Djordje Živanović, *N. M. Rajko i kontynuatorzy*, s. 263—177; Mosze Altbauer, *Na gruncie hebraizmu*, s. 278—283; Szymon St. Deptuła, *Więzy amerykańskie*, s. 284—293.

cę śmierci poetki⁵, które również w części poświęconej recepcji twórczości autorki za granicą zamieszczają zestawienia bibliograficzne przekładów, zostały wydane do 1972 roku. Poza tym nie podają one informacji o przekładach we wszystkich krajach, w których zostały one dokonane, a tylko o tych, gdzie recepcja twórczości Marii Konopnickiej zaznaczyła się najpełniej, tzn. omawiają tłumaczenia rosyjskie, czeskie, bułgarskie, angielskie, węgierskie, serbochorwackie i hebrajskie. Brak w nich informacji o przekładach litewskich, łotewskich, chińskich, hiszpańskich, rumuńskich, włoskich i wielu innych.

W trakcie poszukiwań bibliograficznych w 45 źródłach — 22 polskich i 23 zagranicznych⁶ — ustalono, że w Polsce zainteresowanie twórczością Marii Konopnickiej wzrastało wraz z upływem lat, o czym świadczy zarówno liczba wydań, jak i ich wznowień. Postanowiono więc prześledzić, jak to zjawisko ma się do zainteresowania twórczością Marii Konopnickiej poza granicami naszego kraju. W badaniach swoich autorki ograniczyły się do prześledzenia tłumaczeń poezji, nowel, poematów i utworów dla dzieci. Pominięte zostały teksty do nut, listy i publicystyka.

Ustalono, że w latach 1879—1979 poza granicami kraju opublikowano 1500 tłumaczeń 596 utworów poetki (w Polsce do 1972 roku ukazało się ogółem 1800 wydań utworów Marii Konopnickiej).

Utwory Marii Konopnickiej zostały przetłumaczone na 31 języków⁷, co bliżej zilustrowano w tabeli 1.

Jak widać, największą popularność zdobyła poetka wśród narodów słowiańskich. Najwięcej przekładów utworów Marii Konopnickiej zamieszczonych zostało na łamach czeskich (177)⁸ i rosyjskich (95)⁹ czasopism. Kolejne miejsca zajmują tłumaczenia serbochorwackie (47), łotewskie

⁵ *Maria Konopnicka. Materiały z sesji naukowej w 60 rocznicę śmierci poetki* (Kalisz, 16—17 IX 1970). Pod red. Krystyny Tokarżówny. Warszawa 1972.

Z treści: Helena Cybienko, *Nowelistyka Marii Konopnickiej w krytyce rosyjskiej*, s. 212—228; Astra Piotrowska, *Twórczość Konopnickiej w Związku Radzieckim*, s. 229—238; Jerzy Słiziński, *Maria Konopnicka u Słowian Zachodnich*, s. 239—246; Mieczysław Giergielewicz, *Z półwiecza Konopnickiej w Ameryce i Anglii*, s. 247—271.

⁶ Wykaz wykorzystanych źródeł zob. w *Aneksie*.

⁷ Por. J. Baculewski, *Uwagi nad bibliografią i recepcją twórczości M. Konopnickiej*, w: *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej*, Warszawa 1966, s. 31 podaje 23 języki; zob. też: B. Szpiglerowa, H. Zasadowa, *Komunikat o pracach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie nad gromadzeniem materiałów bibliograficznych dotyczących recepcji dzieł M. Konopnickiej za granicą*. Materiały z sesji naukowej w Łańcucie. Warszawa 1960.

⁸ Cyfry w nawiasach oznaczają liczbę przekładów, a nie ilość tłumaczonych tytułów; bardzo często jeden tytuł był tłumaczony kilkakrotnie lub też przekład tego samego autora zamieszczany był w różnych publikacjach.

⁹ Por. *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej...*, s. 31. Podano tu, że najwięcej jest przekładów rosyjskich i bułgarskich.

Tabela 1

Języki, na które tłumaczono utwory Marii Konopnickiej	Rękopisy	Przekłady zamieszczone w czasopiśmie	zamieszczone w wydawnictwach zwartych	Antologie przekładów
angielski		23	30	
białoruski	1	2	4	3
bułgarski		43	26	1
chiński			1	1
czeski		177	13	12
czuwaski				1
duński			4	
esperanto	1	16	2	
estoński		6	3	
francuski		27	8	1
gruziński				1
hebrajski		13	19	1
hiszpański		2		
indyjski			3	
litewski		33	48	4
łotewski		45	7	4
mongolski				1
niemiecki		20	13	6
norweski			1	
ormiański			1	
rosyjski		95	98	22
rumuński				3
serbochorwacki		47	21	2
słowacki		31	1	
szwedzki		8	2	
tańdzycy				1
ukraiński		5	16	8
walijski			1	
węgierski		8	18	2
wietnamski				1
włoski		21	10	3

(45), bułgarskie (43). Najmniej przekładów poetki ukazało się w czasopiśmie białoruskich i hiszpańskich (po 2). Z reguły tłumaczenia jej utworów były publikowane w cieszących się uznaniem pismach. I tak pojawiły się one w czasopiśmie literackich, jak np. hebrajska „Hatekufa”, węgierski „A Hét”, czeski „Ruch”, popularnych dziennikach, np. w węgierskim „Magyar Nemzet”, czy też w dzienniku sfer prawniczych „Alkotmány”. Znalazły swoje miejsce również na łamach czasopiśm postępowej burżuazji czeskiej, jak „Narodni listy”, czy „Narodni politika”. Drukowano je też w postępowym czeskim czasopiśmie „Rude kvety” i katolickim „Archa”. Dużo przekładów pojawiło się w czasopiśmie o charakterze popu-

larnym, jak np. „Kvety”, „Niva”, „Vesna”, „Žurnal dla vsiech”, „Ženský svet”¹⁰.

Równolegle z tłumaczeniami zamieszczanymi w czasopismach drukowano je również w wydawnictwach zwartych będących najczęściej przeglądem literatur słowiańskich. Najwięcej jest ich w publikacjach rosyjskich (98), litewskich (48), bułgarskich (26). Najmniej natomiast w wydawnictwach indyjskich, kanadyjskich i estońskich (po 3) oraz esperanto i szwedzkich (po 2).

Na przestrzeni lat wydano również wiele antologii przekładów utworów Marii Konopnickiej¹¹. Największą grupę stanowią tu wydawnictwa rosyjskie (22), angielskie (17) oraz czeskie (12). Najmniej jest antologii włoskich i rumuńskich (po 3). Po 2 antologie wydano w Republice Białoruskiej, Jugosławii i na Węgrzech.

Rzadko spotykane są przekłady zachowane w rękopisach. Jednym z nich jest białoruski przekład wiersza: *Jakże cię mam brać dziewczyno*, drugim *Rota* w języku esperanto. Znajdują się one w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Kolejna tabela przedstawia liczbę przekładów przypadających na poszczególne dziesięciolecia (tab. 2).

Tabela 2

Lata, w których wydawano utwory Marii Konopnickiej za granicą	Liczba tłumaczeń
1879—1889	35
1890—1899	140
1900—1909	265
1910—1919	158
1920—1929	128
1930—1939	52
1940—1949	51
1950—1959	88
1960—1969	78
1970—1979	30

Pierwszego przekładu dokonano w 1879 roku, czyli w 9 lat po debiucie poetki. Był to wiersz *Zaklinam ciebie, o ty, ciemny lesie*, przełożony przez Jana Hudeca i zamieszczony w czeskim czasopiśmie „Koleda”. Jest to jedyny przekład utworu poetki z tego roku. Najwięcej tłumaczeń przypada na koniec XIX i początek XX wieku, a ściślej mówiąc na lata 1905 i 1906

¹⁰ Szerzej na ten temat zob. *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej* .., s. 189—371; *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 212—272.

¹¹ Ze względu na fakt, iż nie wszystkie są dostępne w naszych bibliotekach, autorki nie mogły podać pełnej zawartości każdej z nich.

(po 43 przekłady), czyli w 3 i 4 lata po obchodzonym uroczyscie w Krakowie i we Lwowie jubileuszu 25-lecia pracy literackiej Marii Konopnickiej. Również dużo, bo 35 przekładów ukazało się w 1898 roku. Pojedyncze utwory wydano natomiast w latach 1879, 1880, 1882, 1888, 1966, 1968, 1975, 1979. Po śmierci poetki, czyli po 1910 roku, w poszczególnych krajach można zaobserwować znaczny wzrost zainteresowania jej twórczością, co znalazło również swoje odbicie w ilości przekładów. Natomiast po drugiej wojnie światowej liczba ich znacznie się zmniejszyła, z wyjątkiem roku 1960, kiedy to ukazały się 22 tłumaczenia utworów Marii Konopnickiej. Mogło to być wynikiem obchodów 50-lecia jej śmierci.

W wielu krajach twórczość poetki zaczyna być znana dopiero po drugiej wojnie światowej. Ma to miejsce w Hiszpanii, gdzie pierwszy przekład ukazał się w 1946 roku, Norwegii (1956 r.), Republice Tadzyckiej (1956 r.), Danii (1958 r.), Chinach (1958 r.), Republice Gruzjińskiej (1959 r.), Rumunii (1960 r.), Wietnamie (1962 r.), Mongolii (1974 r.) Najczęściej są to pojedyncze utwory zamieszczone w antologiach literatur polskich lub literatur słowiańskich, rzadziej samoistne wydania pojedynczych nowel lub zbiory utworów Marii Konopnickiej. Niejednokrotnie w krajach tych ukazał się tylko jeden przekład wybranego utworu poetki.

Pierwsze tłumaczenia utworów autorki *Roty* pojawiały się z reguły w czasopiśmie. Były to zarówno wiersze jak i opowiadania. W kilka lat po pierwszym zagranicznym przekładzie wiersza, w 1883 roku w Rosji, gdzie twórczość Marii Konopnickiej jeszcze za Jej życia cieszyła się dużą popularnością, ukazał się pierwszy przekład fragmentu dramatycznego *Hypatia*. Został on zamieszczony w piśmie „*Žyvopisnoje obozrenija*”¹².

W 1886 r. w Jugosławii w najważniejszym czasopiśmie chorwackim tego okresu — „*Vienac*” — ukazała się nowela *Wojciech Zapata* w dokładnym i płynnym przekładzie Adolfa Vebera Tkalczevića¹³.

W 1879 r. w 376 numerze czeskiego czasopisma „*Koleda*” zamieszczono tłumaczenie wiersza *Zaklinam ciebie, o ty, ciemny lesie*, pióra miłośnika literatur słowiańskich — Jana Hudeca¹⁴.

W węgierskim dzienniku „*Hazank*” pierwszym opowiadaniem Marii Konopnickiej, jakie ukazało się w tym kraju, była drukowana w 15 odcinkach (w nr 240—253) *Krysta* przetłumaczona przez nieznanego autora¹⁵. Nie wiadomo właściwie dotąd, dlaczego do druku wybrano polski utwór.

¹² Zob. też: *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 212.

¹³ Szerzej na ten temat zob. D. Živanović: *N. M. Rajko i kontynuatorzy, w: Śladami życia i twórczości...*, s. 263—277.

¹⁴ Zob. też: H. Jechova, *Echa czeskie*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 200—219.

¹⁵ Zob. też: G. Kerényi, *Przykład węgierski*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 220—230.

W 1903 roku w hebrajskim czasopiśmie dla młodzieży „Ólám gatón” zamieszczony został znany utwór *W piwnicznej izbie* przetłumaczony przez A. Zwonkina. Przekład ten pojawił się później prawie we wszystkich chrestomatiach, aż do podręcznika do nauki języka hebrajskiego dla klas szkół powszechnych, wydanego w Izraelu¹⁶.

Nie zawsze jednak pierwsze przekłady utworów Marii Konopnickiej zamieszczane były na łamach czasopism. Dla przykładu w Bułgarii nazwisko poetki pojawia się po raz pierwszy w 1889 roku w wypisach S. Kostowa i D. Miszewa¹⁷. Zamieszczono tu dwa wiersze autorki pt. *Slavus saltans* oraz *Wsiałem ci ja w czarną rolę* pióra Christo Kesjakowa, który już nigdy nie wrócił do tłumaczeń utworów Marii Konopnickiej.

Również pierwsze angielskie przekłady zamieszczone zostały w antologii P. Selvera¹⁸ wydanej w 1919 roku. W wyborze tym znajdują się wiersze: *A jak poszedł król na wojnę* oraz *Nie wam, słowiki*.

Analizując spisy bibliograficzne stwierdzono, że do najczęściej tłumaczonych utworów Marii Konopnickiej należały:

— nowela *Dym* (74 przekłady) tłumaczona na języki: czeski, chiński, białoruski, słowacki, szwedzki, norweski, ukraiński, rosyjski, węgierski, łotewski, litewski, hebrajski i serbochorwacki. W Polsce doczekała się ona 57 wydań, co też świadczy o dużej jej popularności;

— wiersz *A jak poszedł król na wojnę* (51 tłumaczeń) przełożony został na języki: litewski, łotewski, niemiecki, rosyjski, szwedzki, angielski, bułgarski, czeski, esperanto, francuski, hebrajski i serbochorwacki. W Polsce był on wydany w zbiorach utworów i na łamach czasopism 42-krotnie;

— baśń *O krasnoludkach i sierotce Marysi*, która doczekała się 46 przekładów angielskich, hebrajskich, białoruskich, czeskich, esperanto, francuskich, litewskich, niemieckich, rosyjskich, słowackich, szwajcarskich, ukraińskich, węgierskich i włoskich¹⁹. W Polsce miała 28 wydań.

Najmniej popularnymi wśród tłumaczy okazały się m. in. dwa utwory dla dzieci — *O Janku Wędrowniczku* oraz *Co słonko widziało*. Aż 217 utworów poetki miało tylko jeden przekład, 132 — po dwa tłumaczenia, 71 — po trzy tłumaczenia, 38 — po cztery, 30 — po pięć, 15 —

¹⁶ Zob. też: M. Altbauer, *Na gruncie hebraizmu*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 278—283.

¹⁷ St. Kostov, D. Miszev, *Chrestomatija po izuczavane slovenosta*, t. 2, Plovdiv 1889; zob. też: M. Kujo Kujev, *Niespodzianka bułgarska*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 248—262.

¹⁸ P. Selver, *Anthology of Modern Slavonic Literature*, London 1919, s. 211—212; zob. też: M. Giergielewicz, *Z półwiecza Konopnickiej w Ameryce i Anglii*, w: *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 247—271.

¹⁹ Por. *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej...*, s. 31. Podano tu kolejność: *Dym*, *Mendel Gdański*, *Banasiowa*, *Nasza szkapka*.

po sześć, 14 — po siedem, 10 — po osiem oraz 9 — po dziewięć. Tabela 3 ilustruje liczbę tłumaczeń poszczególnych tytułów.

Tabela 3

Tytuły utworów M. Konopnickiej wydanych za granicą	Liczba przekładów
<i>Dym</i>	74
<i>A jak poszedł król na wojnę</i>	51
<i>O krasnoludkach i sierotce Marysi</i>	46
<i>Nasza szkapa</i>	44
<i>Mendel Gdański</i>	41
<i>Banasiowa</i>	35
<i>Milosierdzie gminy</i>	34
<i>Wolny najmita</i>	29
<i>Trzy ścieżki idą z chaty...</i>	26
<i>Głupi Franek; Martwa natura</i>	25
<i>Jakton; Krysta; Pan Balcer w Brazylii; Z włamaniem</i>	21
<i>A czemuż wy chłodne rosy...; Temu tylko pług a socha</i>	20
<i>Na fujarce; Rota</i>	18
<i>Świecą gwiazdy...; Urbanowa</i>	17
<i>Przed sądem</i>	16
<i>Chodziły tu Niemce...; Józef Srokacz; Maryśka;</i>	15
<i>Na normandzkim brzegu</i>	
<i>Na drodze; Wojciech Zapata</i>	14
<i>A capella; Józefowa; Poszłabym ja na kraj świata</i>	13
<i>Anusia; Madame la Vierge; Morze odeszło; Poleciały pieśni moje; Prometeusz i Syzyf; Stacho Szafarczyk; W starym młynie</i>	12
<i>Przeorały raz i drugi...; Sine lasy we mgłach drzemią...; W piwnicznej izbie</i>	11
<i>Jaś nie doczekał; Ksawery; Marianna w Brazylii;</i>	
<i>Moja cioteczka; Mój zegarek; Morze; Nie wam słowiki; Pieśń o domu; Willa Wołkońskich</i>	10

Kolejna tabela ukazuje nazwiska tłumaczy, którzy najczęściej dokonywali przekładów utworów Marii Konopnickiej (tab. 4).

Z zamieszczonych poniżej danych wynika, że najwięcej przekładów utworów Marii Konopnickiej wyszło spod pióra Czeszki — Pavli Maternowej — najwybitniejszej tłumaczki schyłku XIX i początku XX wieku. Interesowała się ona tak samo poezją jak i prozą. Pisała też wnikliwie oceny utworów naszej poetki i była propagatorką jej twórczości w Czechach. Jest ona autorką 135 przekładów, m. in. nowel: *Dym*, *Nasza szkapa*, *Niemczaki*, *W piwnicznej izbie* oraz wierszy z cyklu *Na fujarce*, zbiorku *Italia* i poematu *Pan Balcer w Brazylii*²⁰.

²⁰ Szerzej na ten temat pisała H. Jechova, *Echa czeskie*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 207—213. Tu również informacje o innych czeskich tłumaczach.

Tabela 4

Nazwiska tłumaczy	Liczba przetłumaczonych utworów Marii Konopnickiej	Antologie przekładów
Maternová Pavla	135	
Babler Otto F.	25	
Tropovska Maria	25	
Agosti Garosci Cristina	19	1
Agosti Garosci Clotilda	18	
Kvapil František	15	
Langner J. J.	12	
Koltonovski A.	11	
Gabe Dora	9	4
Gierbanovski Michail	9	
Stipleva Slava	8	1
Korfinski A.	7	
Georgijewiç K.	7	1
Košutić Radovan	7	
Uram J.	7	
Viskovatova K.	7	

Tłumaczem prawie wyłącznie wierszy Marii Konopnickiej o motywach ludowych był czeski znawca naszej polskiej poezji, literat Otto F. Babler²¹. Przetłumaczony przez niego cały wybór poezji Marii Konopnickiej pt. *Pisničky* wydany w 1923 roku, odznacza się wysokim poziomem i wiernie oddaje myśli polskiej autorki. Zawiera on 25 wierszy, m. in. *A żebyś ty, jasne słoneczko, A jak poszedł król na wojnę, Przeorały raz i drugi, Śpiewaj, słowiczku, śpiewaj, Temu tylko pług a socha*.

Nowele naszej poetki zaprezentowała czytelnikom rosyjskim Maria Tropovska²². Były to m. in. *Dym, Mendel Gdański, Miłosierdzie gminy, Nasza szkap, Krysta, Z włamaniem*. Nowele Marii Konopnickiej były w większości wydawane w rosyjskich czasopismach. Oprócz tych pojedynczych wydań nowel, w latach 1911—1913 ukazały się 4 tomy utworów poetki przetłumaczonych przez Marię Tropovską i innych rosyjskich tłumaczy.

Tłumaczki włoskie, znawczynie literatur słowiańskich — Cristina i Clotilda Agosti Garosci, również zajmowały się przekładami utworów Marii Konopnickiej. Wśród ich tłumaczeń znalazły się: nowela *Banasiowa*, wiersze z cyklu *Morze*, takie jak *Al mare, Bagnasco, Certosa San Martino*,

²¹ H. Jechova, *Echa czeskie*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 202, 214, 216; J. Słiziński, *Maria Konopnicka u Słowian Zachodnich*, w: *Maria Konopnicka z sesji...*, s. 240, 241.

²² Zob. H. Cybienko, *Nowelistyka M. Konopnickiej w krytyce rosyjskiej*, w: *Materiały z sesji...*, s. 224, 228.

Molo Lucedio, Noc w Nervi, Oto łódź moja, Giotto, a ponadto sonety włoskie Incanto, Lanca Rolanda, W San Michele, W zakrystii na Murano oraz znany poemat Italia.

Twórczością Marii Konopnickiej interesował się również František Kvapil²³, uważany wówczas za jednego z najwybitniejszych polonofilów i tłumaczy na język czeski. Na łamach czasopism ukazało się jego tłumaczenie obrazka poetyckiego *Przed sądem*, a oprócz tego takie utwory jak: *Ludzkość — jak blok marmuru, Na dnie przepaści, Na fujarce, Po burzy, Przeorały raz i drugi, Rozsypana perlami i Z ksiąg prorockich.*

Rosyjski poeta A. Koltonovski²¹ dokonał 11 przekładów utworów naszej rodaczki, w tym m. in. wierszy *A jak poszedł król na wojnę, Gdzie jest mój dom?, Ktokolwiek widział, Nie płaczcie smutni, O, dniu co jak pątnik, Poleciały pieśni moje, Sine lasy ..., Stepie daleki, Temu tylko pług a socha, Trzy ścieżki idą z chaty, Z wiejskiej szkółki.* W latach pięćdziesiątych XX wieku w Moskwie wydano cztery zbiory utworów Marii Konopnickiej, których tłumaczenia dokonał m. in. A. Koltonovski.

Czeski dziennikarz i literat J. J. Langner²⁵ jest tłumaczem 12 utworów M. Konopnickiej, m. in. *Morze odeszło, Na rynku, Hanysek, Na węgorki, O zmierzchu, Przy drzwiach otwartych, W osadzie.*

Utalentowaną poetką i tłumaczką była też Dora Gabe²⁶, której przekłady utworów Konopnickiej odznaczały się wysoką wartością artystyczną. Do najbardziej udanych jej tłumaczeń należą wiersze liryczne, które do dziś nie utraciły swej świeżości i uznawane są za najlepsze bułgarskie przekłady poezji naszej poetki. Dzięki swym 9 tłumaczeniom Dora Gabe przyczyniła się w dużym stopniu do popularyzacji twórczości Marii Konopnickiej w Bułgarii. Szczególną popularność zdobył tłumaczony przez nią wiersz *A jak poszedł król na wojnę.* Oprócz tego przetłumaczyła ona wiersze: *A żebyś ty jasne słonko, Co mi nada, Jest w piersi mojej cichy grób, Mare morto, Nie wam słowiki, Spiewaj, słowiczku, śpiewaj, Temu tylko pług a socha* oraz *Pod lasem.*

Kolejnym poetą, tym razem rosyjskim, zajmującym się tłumaczeniem utworów polskiej poetki był Michail Gierbanowski²⁷, który dokonał 9 przekładów, a mianowicie: *Bez dachu, Co ja sieję, Jaś nie doczekał, Nie*

²³ Zob. J. Sliziński, *Maria Konopnicka u Słowian Zachodnich*, w: *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 201, 205, 206, 211, 214, 216, 354, 355.

²⁴ O A. Koltonovskim zob. A. Piotrowska, *Twórczość Marii Konopnickiej w Związku Radzieckim*, w: *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 229, 234.

²⁵ Zob. J. Sliziński, *Maria Konopnicka u Słowian Zachodnich*, w: *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 240; H. Jechova, *Echa czeskie*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 201, 211, 212.

²⁶ K. M. Kujev, *Niespodzianka bułgarska*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 253—256.

²⁷ Zob. A. Piotrowska, *Twórczość Marii Konopnickiej w Związku Radzieckim*, w: *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 229.

wam słowiki, Nigdy ja na tej nie stanę wyżynie, Po burzy, Przekłety los błyskawic, Przez te łąki, U proga.

Slava Štipleva²⁸ debiutowała jako tłumaczka utworów Marii Konopnickiej w 1918 roku, kiedy to spod jej pióra wyszedł przekład fragmentów *Pana Balcera w Brazylii*. Następnie tłumaczy ona takie wiersze jak: *A żebyś ty jasne słonko, Nasza chata, Nie miejże urazy do mnie, Pieśń o domu, Temu tylko pług a socha, Wezwanie i Vivos voco — mortuos plango*. Wśród tłumaczeń utworów Marii Konopnickiej, których autorką jest S. Štipleva aż osiem wykazuje duże odstępstwa od oryginału²⁹.

W Jugosławii najwięcej przekładów dokonał Radovan Košutić, wykładowca języka i literatury polskiej na Uniwersytecie Belgradzkim u schyłku XIX wieku i w pierwszych latach naszego stulecia. Przetłumaczył on 7 utworów, są to: *A czemuż wy chłodne rosy. Nie wam słowiki, O wiem, my słońca nie zdejmujemy z nieba, O zmartwychwstanie wszystkim. Połóż rękę na sercu, Przed sądem, Przy oknie siedzę*.

Nie sposób wymienić wszystkich tłumaczy i przełożonych przez nich utworów M. Konopnickiej, dlatego autorki rozprawy ograniczyły się tylko do kilku reprezentatywnych nazwisk. Z innymi można zapoznać się w publikacji Jana Baculewskiego i książce będącej wynikiem sesji naukowej w Kaliszu w 60 rocznicę śmierci poetki³⁰. Z zamieszczonych w nich informacji wynika, że tłumaczami utworów Marii Konopnickiej byli zarówno poeci, jak np. Błaga Dimitrova, S. D. Drożyn, Jovan Hranilović P. Jakubović (Melszyn), J. E. Niečajev, Ferenc Pákozdy, Eva Šebok, Ivan Trnski, Jaroslav Vrchlický, J. J. Langner, František Kvapil czy Otto F. Babler, jak i pisarze, np. Ivan Aleksiejević Bielousov. Sporą grupę wśród propagatorów naszej literatury za granicą stanowią tłumacze literatur słowiańskich i literatury polskiej jak Radovan Košutić, Z. Marković, Istvan Meszaros oraz osoby nie związane z literaturą, jak prawnik Christo Kesjakov, czy polski referent węgierskiego MSZ — J. Tomosanyi³¹.

Charakterystycznym zjawiskiem są tłumaczenia utworów Marii Konopnickiej w Polsce. Ogółem do 1979 roku wydano 37 przekładów w 7 językach: hebrajskim, esperanto, niemieckim, angielskim, francuskim, węgierskim i rosyjskim, co przedstawia kolejna tabela.

Najwięcej, bo aż 28, ukazało się tłumaczeń utworów Marii Konopnickiej w wydawnictwach zwartych wydanych w Polsce. W 6 wydaw-

²⁸ K. M. Kujev, *Niespodzianka bułgarska*, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 253, 256, 258, 261, 262.

²⁹ Zob. D. Živanović, N. M. Rajko i kontynuatorzy, w: *Śladami życia i twórczości...*, s. 270, 271, 363.

³⁰ Zob. *Śladami życia i twórczości...*, s. 189—294; *Maria Konopnicka. Materiały z sesji...*, s. 212—272.

³¹ Jw.

Tabela 5

Języki, na które dokonano przekładów utworów Marii Konopnickiej wydanych w Polsce	Liczba przekładów
hebrajski	10
esperanto	9
angielski	6
niemiecki	5
rosyjski	4
węgierski	2
francuski	1

nictwach ciągłych i 3 antologiach zamieszczono pozostałe przekłady. Kolejna tabela ilustruje, jakie tytuły i w jakich ilościach były tłumaczone w naszym kraju.

Tabela 6

Tytuły utworów Marii Konopnickiej wydanych w Polsce (tłumaczenia)	Liczba przekładów
<i>O krasnoludkach i sierotce Marysi;</i>	6
<i>A jak poszedł król na wojnę;</i>	5
<i>Dym; Miłosierdzie gminy; Mój zegarek;</i>	3
<i>Szkolne przygody Pimpusia Sadelko; Franek; Na Jungfrau; Poszłabym ja na kraj świata;</i>	2
<i>Chór dzieci; Do kobiety; Jak to ze mnem było; Martwa natura; Mendel Gdański; Na drodze; Nasza szkapa; O Janku Wędrowniczku</i>	1

Największą popularność w przekładach wydanych w Polsce uzyskała baśń *O krasnoludkach i sierotce Marysi*, tłumaczona na język angielski, rosyjski, węgierski oraz niemiecki, przy czym w tym ostatnim w trzech wydaniach. Na drugim miejscu z ilością 5 wydań znalazł się wiersz *A jak poszedł król na wojnę*, przełożony na język hebrajski i esperanto.

Inaczej niż poza granicami kraju przedstawia się ilościowe rozbieżności na poszczególne lata, w których wydano utwory Marii Konopnickiej, w Polsce, co bliżej przedstawiono w tabeli 7.

Najwięcej, bo 5 tłumaczeń dokonano w 1959 roku, 4 — ukazały się w 1960, a po 3 przypadają na lata 1913 i 1958.

Tabela 7

Lata, w których w Polsce ukazały się przekłady utworów Marii Konopnickiej	Liczba przekładów
1904	1
1907	1
1908	2
1909	1
1911	1
1912	1
1913	3
1919	1
1920	2
1922	1
1927	1
1929	1
1937	2
1957	1
1958	3
1959	5
1960	4
1961	2
1964	2
1976	1
1982	1

Pierwszym tłumaczeniem utworu Marii Konopnickiej wydanym w Polsce jest wiersz z cyklu *Za oceanem* zatytułowany *Chór dzieci*. Zamieszczony on został w dodatku literackim do czasopisma „Hacefira” ukazującym się w Warszawie. Miało to miejsce w 1904 roku. Przekładu dokonał Sz. J. Jakobi. Więcej tłumaczeń utworów poetki wydanych w Polsce przypada na lata po drugiej wojnie światowej.

Wśród tłumaczy wydających w Polsce przekłady utworów poetki najczęściej pojawia się nazwisko Heleny Wiegiershausen — 5 przekładów w języku niemieckim i Ilony Ralf Sues — 4 tłumaczenia w języku angielskim oraz Kazimierza Beina z 3 przekładami w języku esperanto. Ludwik Zamenhof i P. V. Juriev przetłumaczyli po 2 utwory. Największą grupę stanowi 17 tłumaczy, spod pióra których wyszły przekłady pojedynczych utworów Marii Konopnickiej.

Tabela 8 zestawia nazwiska tłumaczy i liczbę przetłumaczonych utworów. Zaznaczyć należy, iż pominięto pojedyncze przekłady.

Z przedstawionego materiału oraz wielu publikacji na ten temat wynika, że twórczość Marii Konopnickiej poza granicami kraju spotkała się z różnym stopniem zainteresowania autorów przekładów. Największą popularnością cieszyły się jej utwory wśród narodów słowiańskich. Naj-

Tabela 3

Nazwiska tłumaczy	Liczba przekładów
Wiegershausen Helena	5
Ralf Sues Ilona	4
Bein Kazimierz	3
Zamenhof Ludwik	2
Juriev P. V.	2

szybciej przenikały one do Czech, gdzie Maria Konopnicka była popularna wśród szerokich mas społeczeństwa, głównie ze względu na tematykę i ideologię swych utworów. Krytycy podkreślali ich motywy społeczne — obrazy cierpienia ludu wiejskiego i życia robotników. Najpopularniejszymi utworami były tu: *Dym* — 10 tłumaczeń, *Przed sądem* — 8 przekładów i *Jan Hus* — 5 przekładów.

Wielką popularnością jeszcze za życia poetki cieszyła się jej twórczość w Rosji, gdzie co roku pojawiała się kilka przekładów znanych opowiadań pisarki, tak w wydawnictwach ciągłych, jak i zwartych oraz antologiach. Najpopularniejszymi z nich był *Mendel Gdański* — 25 tłumaczeń, *Jakton* i *Dym* — po 14. Nowele Marii Konopnickiej pociągały czytelnika rosyjskiego, jak to określano, ich „narodnickim” charakterem, zbliżonym do literatury rosyjskiej. Największą popularność wśród wierszy przetłumaczonych na język rosyjski zdobył *A jak poszedł król na wojnę*, opublikowany 9-krotnie.

Wiele utworów wydawano po wojnie w poszczególnych republikach rosyjskich, zwłaszcza w litewskiej, łotewskiej i ukraińskiej. Również dużo przekładów pojawiło się w Bułgarii, gdzie w twórczości poetki dominowały przede wszystkim elementy społeczne. Znaczne są też związki twórczości Marii Konopnickiej z kulturą i literaturą hebrajską, a jej twórczość zaliczana jest do źródeł najgorętszych wzruszeń patriotycznych żydowskiego czytelnika. Zarówno tłumacze, jak i czytelnicy zwracali uwagę na walory artystyczne i wartości humanistyczne jej twórczości. Wiele utworów zamieszczano w czasopiśmie przeznaczonych dla młodzieży oraz podręcznikach szkolnych. Świadczy to o uniwersalności poezji Marii Konopnickiej. Również w jednym z pierwszych tomików „Małej Biblioteki dla dzieci” w 1914 roku ukazało się opowiadanie *Rozmowa drzew* (tytuł nie odnotowany w „Nowym Korbutie”). Tomik ten jest dzisiaj „białym krukiem”, gdyż młodzi czytelnicy „zaczęli” tę pozycję.

W innych państwach, np. w Jugosławii, autorka *Roty* cieszyła się mniejszą popularnością. W okresie gdy poetka była u szczytu sławy, w literaturze serbochorwackiej nie ceniono specjalnie poezji, stąd też

mało jej przekładów. Maria Konopnicka była w Jugosławii znana raczej jako prozatorka-nowelistka.

W Stanach Zjednoczonych rola jaką odgrywa twórczość poetki w życiu polskiego wychodźstwa dowodzi, że wygasanie poczytności jej utworów jest jednym z przejawów zamierania narodowej żywotności emigracji polskiej. Kult wśród Polonii amerykańskiej zawdzięcza Maria Konopnicka powstałemu w 1898 roku Związkowi Polek, który zainteresował się jej twórczością. Przedruki wierszy poetki polskiej były drukowane w podęcznikach przeznaczonych dla cudzoziemców.

Mniejsze zainteresowanie wzbudziła jej twórczość we Francji, gdzie na przełomie XIX i XX wieku przekłady ograniczyły się do kilku poetyckich i nowelistycznych utworów, m. in. *Bez dachu*, *Co się stało*, *Banasio-wa*, *Nasza chata*, *Krysta*, *Italia*, *O krasnoludkach i sierotce Marysi*.

Jeszcze mniejsze zainteresowanie wzbudziła twórczość poetki w Wielkiej Brytanii, gdzie dokonano przekładów m. in. takich pozycji, jak: *A jak poszedł król na wojnę*, *Banasio-wa*, *Rota* i *Przeorały raz i drugi*.

Podobnie przedstawia się sprawa przekładów utworów Marii Konopnickiej w krajach skandynawskich, w których tylko kilka tłumaczeń dziewiętnastowiecznych zawdzięczamy orędownikom literatury polskiej — Ellen Wester i Alfredowi Jensenowi.

Zważywszy na liczbę przekładów i różnorodność języków, na jakie była tłumaczona twórczość poetki, należy podkreślić szeroki zasięg jej wpływu. Komunikatywność utworów i ich piękno zyskują ciągle wielu czytelników zarówno wśród dorosłych, jak i dzieci poza granicami kraju.

ANEKS

Wykaz wykorzystanych źródeł bibliograficznych

1. Akerström Hans: *Bibliografi över polsk skönlitteratur översatt till svenska. Sammanställd av...* Göteborg 1972, 59 s.
2. *Bulgarski knigopis. Dvusedmičen bjuletin. Knigi, notni, grafičeski i kartografičeski izdanija*. Sofija 1897—1981. (Od 1974: *Bulgarska bibliografija na NR Bulgaria*. Ser. 1.)
3. Bersano Begey Maria, Bersano Begey Marina: *La Polonia in Italia. Saggio bibliografico. 1899—1948*. Torino 1949, 296 s.
4. *Bibliografia Literatury Polskiej*. „Nowy Korbut”. T. 14: *Literatura Pozytywizmu i Młodej Polski*. Hasła osobowe G—Ł. Warszawa 1973, s. 318—452.
5. *Bibliografia nazionale italiana. Catalogo alfabetico annuale*. Firenze 1971—1981.
6. *Bibliografický Katalog Československé Republiky*. Praha 1971—1981.
7. *Bibliographie de la France. Biblio. Journal officiel du livre français*. Paris 1970—1980.
8. Biliński Bronisław: *Maria Konopnicka e le sue liriche Italia*. Wrocław 1963, 71 s.

9. Bronarski Alfons: *L'Italie et la Pologne au cours des siècles*. Lausanne 1945, 204 s.
10. Coleman Marion, Moore: *Polish Literature in English translation*. Cheshire 1963, IX, 180 s.
11. *Cumulative book index. A world list of books in the English language*. New York za lata 1938—1942, 1949—1966, 1969—1974, 1976—1981.
12. Deptuła Szymon S.: *Więzy Konopnickiej z polonią amerykańską*. Warszawa 1960, 23 s.
13. *Deutsche Bibliographie. Halbjahres-Verzeichnis*. Frankfurt a.M. 1971—1979.
14. *Deutsches Bücherverzeichnis. Verzeichnis der Verlagsschriften und einer Auswahl der ausserhalb des Buchhandels erschienenen Veröffentlichungen der DDR, der BDR und Westberlins sowie der deutschsprachigen Werke anderer Länder*. Leipzig 1926—1960.
15. *Deutsche Nationalbibliographie*. Bearb. von der Deutschen Bücherei. Reihe A.B. Leipzig 1971—1980.
16. *Dziela Marii Konopnickiej w przekładach*. Materiały bibliograficzne do 1959 r. Kartoteka. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Oddział Informacji Naukowej.
17. *Index translationum. Répertoire international des traductions. International bibliography of translations*. Paris 1932—1978.
18. *Knižnaja Letopis'*. Moskwa 1971—1980.
19. *Książka. Miesięcznik poświęcony krytyce i bibliografii polskiej*. Warszawa 1901—1915.
20. *Książka polska za granicą (w językach obcych). Literatura, plastyka, muzyka 1900—1933*. Wystawa listopad — grudzień 1933. Warszawa 1933, XXVI, 282 s.
21. Kurant Izalina L'vovna: *Polska literatura piękna od XVI do początku XX wieku w wydawnictwach rosyjskich i radzieckich. Bibliografia przekładów oraz literatury krytycznej w języku rosyjskim wydanych w 1911—1975*. Wrocław 1982, XXXI, 296 s.
22. Ledbetter Eleonor E.: *Polish Literature in English Translation*. New York 1932, 45 s.
23. *Literatura polska na obczyźnie. 1940—1960*. Praca zbiorowa pod red. T. Terleckiego. London 1964—1965, T. 1—2; 607+798 s.
24. *Maria Konopnicka. Materiały z sesji naukowej w 60 rocznicę śmierci poetki*. Kalisz 16—17 XI 1970. Red. Krystyna Tokarżówna. Warszawa 1972, 286 s.
25. *Nowa Książka*. Red. St. Lam. Warszawa 1934—1939.
26. Piekut Stanisław: *Pagine scelte di prosa polacca del XIX e XX secolo*. Napoli 1964, 159 s.
27. *Polonica zagraniczne*. Bibliografia za okres od września 1939 do 1955. Oprac. zespół pod red. Janiny Wilgat. Warszawa 1975.
28. *Polska Bibliografia Literacka za 1944/1945*. Oprac. zespół Poznańskiej Pracowni Bibliograficznej Instytutu Badań Literackich PAN pod kier. Stefana Vrtel-Wierczyńskiego (do 1963). Wrocław (od 1962—) Łódź 1957—1977.
29. *Przewodnik Bibliograficzny, miesięcznik dla wydawców, księgarzy, antykwaryzów, jako też czytających i kupujących książki, założony przez Władysława Wistockiego*. Kraków 1878—1914. Zob. też kontynuacja: *Bibliografia Polsku. Miesięcznik dla wydawców, księgarzy, antykwaryzów, jako też czytających i kupujących książki*. Red. odpow. Jan Czubek. Kraków 1914—1919.
30. *Przewodnik Bibliograficzny*. Seria II. Pod red. Władysława Tadeusza Wisłockiego. Lwów 1920 (druk 1922). — 1928.
31. *Przewodnik Bibliograficzny*. Seria III. Warszawa 1929—1933.

32. *Przewodnik Bibliograficzny. Urzędowy wykaz druków wydanych w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.* Warszawa 1970—1980.
33. Renikowa Wanda: *Maria Konopnicka. Bibliografia twórczości.* Wydawnictwa z lat 1945—1959. Warszawa 1961, 28 s.
34. *Referativnyj Żurnal. Seria 7: Literaturovedenijsje.* Moskwa 1975—1980.
35. *Rocznik Literacki.* Warszawa 1932—1978.
36. Ryll Ludmira, Wilgat Janina: *Polska literatura w przekładach. Bibliografia 1945—1970.* Słowo wstępne Michał Rusinek. Warszawa 1972, 370 s.
37. *Schweizerische Nationalbibliographie. Bibliographie nationale suisse. Bibliografia nazionale svizzera. Katalog der Schweizerischen Landesbibliothek. Fünfjahresausgabe. 1951—1955.* Zürich 1956.
38. *Slovenská narodná bibliografia. (Bibliografický katalog ČSSR.)* Bratislava 1977—1983.
39. *Śladami życia i twórczości Marii Konopnickiej. Szkice historycznoliterackie, wspomnienia, materiały biograficzne.* Red. Jan Baculewski. Wyd. 2. Warszawa 1966, 402 s.
40. Trypućko Józef: *Polska författare i Sverige 1918—1939. Bibliografisk förteckning.* Stockholm 1942, 24 s.
41. *Urzędowy wykaz druków wydanych w Rzeczypospolitej Polskiej i druków polskich lub Polski dotyczących wydanych za granicą.* Warszawa 1928 (druk 1929) — 1939.
42. *Wiadomości Bibliograficzne Warszawskie. Miesięcznik.* Warszawa 1882—1886.
43. Wilgat Janina: *Literatura polska na świecie. Bibliografia przekładów za lata 1945—1961.* Warszawa 1968, XVI, 286 s.
44. Zabielska Janina: *Bibliography of books in Polish or relating to Poland since September 1st 1939.* London 1953—1966.
45. Zalewski Józef: *Bibliografia polskiej literatury radzieckiej wydanej w ZSRR w 1917—1927.* Kijów 1928, 67 s.